

Vybrané listy z korešpondencie I. Kanta

[496]

Jacobovi Sigismundovi Beckovi

2. novembra 1791

Najdrahší pán magister,

moja odpoveď na Váš prívetivý list z 8. októbra je o niečo neskoršia, ale verím, že nie príliš neskoro, aby u Vás zapríčinila odloženie Vašej práce. Moje povinnosti ako dekana a ďalšie činnosti mi zabrali čas a neumožnili mi odpovedať Vám.

Vaša nechota spolčiť sa len kvôli zisku s tým dotieravým davom vydavateľov kníh je celkom primeraná. A rovnako rozumné je i Vaše rozhodnutie, tak ako ste povedali, že môžete prezentovať verejnosti „niečo zmysluplné a nič zbytočné“, a teda priniesť príspevok k verejnému kapitálu vedy, aj keď bez pohnútky na finančnú odmenu, tak ako to urobili Vaši predchodcovia (na ktorých dedičstve staviate).

Želal by som si, aby ste si na uskutočnenie svojho debutu na verejnosti vybrali prvú z dvoch rozpráv, ktoré ste navrhli pánovi Hartknochovi; pri teórii predstavivosti pána Reinholda s jeho nejasnými abstrakciami je veľmi ťažké, resp. nepravdepodobné vysvetliť, čo myslí príkladmi, ak by aj vďaka nim ostala jeho teória korektná v každej svojej časti (čo skutočne neviem posúdiť, pretože nie som schopný preniknúť do jeho myšlienok), a uvedené ťažkosti by preto mohli znemožniť jej rozsiahly a permanentný efekt. A aj keď príklad Vašej práce, ktorú ste mi láskavo poslali, ma veľmi jasne presvedčila o dare Vašej bystrosti, nie je možné sa vyhnúť uvedenej temnote, resp. ju prekonať.

Predovšetkým však nechcem dať pánovi Reinholdovi z Vašej práce pocit, že Vás povzbudzujem alebo poverujem napísať to. Je to totiž skutočne Vaša vlastná voľba; okrem toho mu Vás ešte teraz nemôžem predstaviť, ako som zamýšľal, pretože by potom mohol moje priateľstvo jednoducho chápať ako pokrytectvo. Mimochodom, nemám absolútne pochyb o tóne Vašej knihy, ktorý sa vyhne poškodeniu toho dobrého a pozorného muža, ktorý je kvôli niečomu, ako sa mi zdá, nevrlý.

Váš úmysel, najdrahší priateľ, urobiť výňatok z mojich kritických spisov, je

pre mňa veľmi zaujímavá možnosť, keďže naznačujete, že ste presvedčený o pravde a prínose mojej práce. Z dôvodu môjho veku nemám ochotu ujať sa takého projektu sám a preferujem nadovšetko, aby touto osobou, ktorá to urobí, bol matematik. Prosím, odhalte mi ťažkosti, ktoré sa Vám prihodili a týkajú sa morálky. Bol by som potešený skúsiť ich pre Vás vyriešiť a dúfam, že toho budem schopný, keďže som brázdil pole etiky veľmi často a všetkými smermi.

Mne prislúchajúcu ukážku Vašej state si ponechám, pokiaľ vo Vašom liste nebude naznačené, aby som ju poslal späť.

Avšak nedokážem pochopiť, čo ste naznačili na konci svojho listu, že ste ho na moju žiadosť tentokrát neofrankovali, a napriek tomu som ho dostal ofrankovaný. V žiadnom prípade to, prosím, už do budúcnosti nerobte! Výdavky za našu korešpondenciu sú pre mňa nepodstatné, ale nie pre Vás, prinajmenšom teraz a ešte nejaký čas to tak bude. Ak by sa kvôli tomu mala prerušiť naša korešpondencia, bolo by to stratou taktiež pre mňa.

Je jedným z pevne vžitých princípov prof. Krausa, že by rád odhovoril starých mládencov, všetkých tých učencov od toho, aby hovorili ostatným, že z dôvodu smrti mnohých detí príliš skoro po narodení je lepšie nebyť otcom ďalších detí. Zo všetkých ľudí som posledný v pozícii odhovárať ich od tohto presvedčenia. Čo sa mňa týka, môžete si v tejto veci úplne slobodne vybrať svoju stranu. Nechcem mať podiel na hriechu autorstva a niesť vinu, ktorú by mohli vo Vás vzbudiť Vaše svedomie alebo iní ľudia.

Zostávam s úctou a priateľstvom,
Váš najvernejší služobník,

I. Kant

Kráľovec 2. novembra 1791

Od Jacoba Sigismunda Becka

11. novembra 1791

(Beck hovorí o svojom posúdení pochybností Reinholdovej teórie predstavivosti. Kvôli Reinholdovej evidentnej láske k pravde sa Beck neprikláňa k tomu, aby ho tvrdo kriticky hodnotil na verejnosti. Vyšší záujem má Beck na svojej práci na výbere Kantových kritických spisov.)¹

Najdrahší pán profesor!

Krátko po tom, ako som Vám 2. októbra² napísal list a taktiež dennodenne pracoval na overení teórie predstavivosti, napadla mi myšlienka, že som už principiálne nepísal nič pre verejnosť. Keď som včera od Vás prijal veľmi milý list z 2. novembra, rozhodol som sa celkom odložiť túto prácu bokom. Ale veľmi mi záleží na tom, aby som Vás uistil, že som sa vo svojom spise stránil toho, aby v ňom bolo niečo z toho, o čom ste vedeli a čo by mohlo primäť pána Reinholda k uvažovaniu. Nedovolil som si ani vyjadriť sa akýmkoľvek ostrým spôsobom proti tomuto pánovi, ktorého si cením pre správnosť pocitu, ktorý je vyjadrený v jeho spisoch. Avšak zaoberanie sa jeho teóriou nepovažujem za celkom zbytočné, pretože som nad tým dosť premýšľal a rovnako som sa veľa naučil.

Chystám sa teraz do práce, ktorá ma veľmi zaujíma, pripraviť výber Vašich kritických spisov, a pokračujem na spise o Humovi, ponúknutom pánovi Hartknochowi. Chcel by som pracovať čo najpilnejšie, najdrahší pán profesor, a keďže ste mi to dovolili, budem Vám pre svoj vlastný pokoj písať o všetkom, čo budem vnímať ako nedostatočne hlboké. Ak by ste mohli kvôli tomu napísať pánu Hartknochovi, bolo by to od Vás veľmi milé. Rozhodne mi musí poslať zo svojho skladiska v Lipsku nejaké veci, predovšetkým časopisy, o ktoré som ho požiadal.

Dovoľte mi spýtať sa, či Vám v nasledujúcom rozumení korektne. Najprv Vás musím poprosiť nebyť nepríjemný, ak píšem mylne, pričom mám na pamäti pre uistenie Vašu kritiku. *Kritika* sa nazýva nazeraním, predstavou, ktorá sa bezprostredne vzťahuje na objekt. Ale vlastne sa predstava stáva objektívnou, zakaždým keď je podriadená kategóriám. Keďže nazeranie tiež nadobúda svoj objektívny charakter len prostredníctvom aplikovania kategórií na neho, som v pokušení opustiť také určenie nazerania, podľa ktorého je predstavou vzťahujúcou sa na objekt. Nenašiel som v nazeraní nič viac ako s vedomím

¹ Prekladateľ tu odkazuje na poznámku v anglickom preklade Kantovej korešpondencie: I. Kant: *Correspondence*. The Cambridge edition of the works of Immanuel Kant. Translated and edited by Arnulf Zweig. General editors: Paul Guyer and Allen Wood. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 396.

² Ide o list zo 6. októbra, Ak [266].

spojenú a vedomím určenú rôznorodosť (alebo unikátne „Ja myslím“), v ktorej nie je žiaden vzťah k objektu. Rád by som však tiež odmietol chápanie pojmu ako predstavy sprostredkovane sa vzťahujúcej k objektu: preto odlišujem pojem od nazerania, pretože ten nie je všeobecne platný, zatiaľ čo nazeranie je. Pre obidve nazerania aj pojmy sa nadobúda objektivita iba po akte súdnosti podriaďujúcej ich pod čistý pojem umu.³

Pod slovom „spojiť“ v *Kritike* rozumiem nič viac alebo menej ako doplnenie rozmanitosti s identickým „Ja myslím“, prostredníctvom ktorého vzniká predstava vôbec. Myslím si, že *Kritika* nazýva pôvodnú apercepciu *jednotou* apercepcie len preto, lebo táto apercepcia je tým, čo robí takú *jednotnú* predstavu možnou. Mám pravdu, pokiaľ ide o originálnu apercepciu a jednotu apercepcie ako rovnakej veci, či skôr v hľadaní diferencie medzi nimi v tom, že čisté „Ja myslím“, aj keď to môže byť odhalené iba v syntéze rozmanitého, je predsa len myslené ako niečo nezávislé od rozmanitého (pretože v sebe neobsahuje nič rozmanité), zatiaľ čo jednota vedomia vo svojej seba-identite, na druhej strane, je myslená v spojení s časťami rozmanitého? Táto jednota znamená pre mňa nadobudnúť charakter objektívnej jednoty, keď je predstava sama podriadená pod kategóriu. Pán Reinhold hovorí o spojení a jednote v pojme, o druhom spojení a druhej jednote (ako to nazýva jednotu v „druhej možnosti“) v súdnosti. Popritom je však v účinkoch i tretie spojenie. Nerozumiem jedinému slovu, pretože nechápem pod „spojením“ nič viac ako iba doplnenie rozmanitého vedomím, stále ma však jeho rozprava necháva na pochybách.

Nejde mi o oberanie Vás o čas, drahý učiteľ. Nateraz Vám nechcem nič viac predložiť, ale musím Vás naliehavo poprosiť, aby ste ma uspokojili zopár slovami na predložené otázky. Ak sa mýlim, potom ma, prosím, určitým pokynom nasmerujte tým správnym smerom. V tomto štúdiu ide totiž celkovo o niečo iné ako v matematike. Tvrdenia tej druhej, jasne ustanovené, nemôžu na svojej jasnosti nič stratiť. Toto posledné aj tak prislúcha k filozofii. Mudrc, ktorého prenikavosť som mal možnosť veľakrát pozorovať, ma uistil v tom, že hoci už prečítal dielo o metafyzike prírody, až dlho potom sa zbavil pomerne nepriaznivého predsudku proti onej metafyzike, ako aj proti kritike, a to až v takej pozícii, že si ju tým viac váži, čím lepšie jej rozumie. Dobré si pamätám na ten čas, keď tu prišiel a posudzoval určenie matematiky, podľa ktorého sa má stať vedou skrz konštrukciu pojmov. Dlho som nemohol pochopiť, o čo mu išlo, keď tvrdil, že veda je forma veľkosti, a až tu som pochopil, že jeho výklad sa dôkladne

³ [Kantova poznámka pod čiarou: Utváranie pojmov prostredníctvom nazerania na poznanie objektu patrí k práci súdnosti, ale nie vzťah nazerania na objekt všeobecne; potom vzhľadom na čisto logické použitie predstavy je táto predstava myslená ako patriaca k poznaniu. Na druhej strane, ak jednoduchá predstava odkazu je len na subjekt, použitie je estetické (cítenie) a v tom prípade sa predstava nemôže stať časťou vedenia.]

zhoduje s Vaším. *Kritika súdnosti* ma celkom uspokojila. Ale nemôžete sa hnevať, že som zatiaľ hotový iba s estetickou časťou.

S najväčšou úctou,

Beck

[500]

Jacobovi Sigismundovi Beckovi

20. januára 1792

Najhodnotnejší priateľ,

nechal som Vás dlho čakať na moju odpoveď na Váš list z 9. decembra minulého roku, ale nebola to moja chyba, keďže mal som naliehavú prácu, ktorá mi visela na krku, a môj vek u mňa spôsobil citeľnú potrebu odmietnuť uvažovanie o ďalšom projekte. Nemusím tak ničím cudzím prerušovať svoje myslenie, aspoň tentokrát nepôjdem po vlákne, ktoré by som opätovne nevedel nájsť.

Prezentovali ste mi svojim dôkladným bádáním to, čo je práve najťažšou vecou v celej *Kritike*, konkrétne analýzu skúsenosti vo všeobecnosti a princípy, ktoré ju robia možnou. – Už som si urobil plány pre systém metafyziky na vyrovnanie sa s touto ťažkosťou. Myslím si, že by som mal začať od kategórií v ich náležitom poriadku (najprv iba vysvetliť bez skúmania ich možností čisté nazeranie priestoru a času, v ktorých samotné objekty môžu byť dané do kategórií), a chcel by som demonštrovať v závere výkladu každej kategórie, ako napríklad kvantity a všetkých predikátov patriacich pod ňu, spoločne s príkladmi ich použitia, že nie je možná žiadna skúsenosť objektov zmyslov vzhľadom na to, že ich predpokladám a priori, pričom každý taký objekt musí byť *myslený* z akéhosi rozsahu, a podobne so všetkými ostatnými kategóriami. Tu by som mal podotknúť, že takéto objekty nám môžu byť prezentované len ako *dané* v priestore a čase. Z toho vyplýva celá veda ontológie ako *immanentného* myslenia, t. j. veda o veciach objektívnej reality, ktorej pojmy je možné bezpečne zaistiť. Až potom sa v druhej sekcii ukázalo, že v rovnakej vede sú všetky podmienky možností objektov opäť podmienené, a až tu je rozum nevyhnutne vedený k hľadaniu nepodmieneného, kde sa naše myslenie stáva transcendentným, t. j. zahŕňa pojmy týchto ideí, ktorých objektívna realita nemôže byť vo všetkom zaistená, a teda sa skrz nich nemôže uskutočniť nijaké poznanie objektov: chcel som ukázať v „Dialektike čistého rozumu“ (vytvorením týchto antinómií), že tieto objekty novej skúsenosti sú rozpoznateľné iba ako objekty zmyslov, len ako javy, nie ako veci osebe, a tak sa potom obrátiť k dedukcii kategórií vo vzťahu k zmyslovým formám priestoru a času ako podmienkam ich prepojenia na možnú skúsenosť; chcel som prezentovať kategórie osebe ako pojmy, ktoré umožňujú myslieť objekty osebe (teda byť nazeraním v takej forme, ako ony chcú), a potom som chcel taktiež predstaviť začiatok ich rozširovania za hranice zmyslov, začiatok, ktorý však nepodlieha žiadnemu poznaniu. Dobré, o tom už dosť.

Vyjadрили ste sa celkom dobre, keď ste povedali: „Celok predstáv je sám osebe objektom a aktivitu mysle, ktorou sa tento celok predstáv prezentuje, označujeme

cez jej vzťah k objektu.“ Ale je možné to ešte doplniť: Ako môže byť stvárnenny celok *komplex* predstáv? Nie skrz vedomie, ktoré je nám *dané*; pre celok sa vyžaduje zjednotenie (*syntéza*) rozmanitého. Musí sa preto vyprodukovať (ako celok) skrz vnútornú aktivitu, ktorá je určená pre danú rozmanitosť osebe a ktorá predchádza a priori spôsobu, akým je rozmanitosť daná, t. j. celok môže byť myslený len skrz syntetickú jednotu vedomia rovnako ako v pojme (objektu osebe) a tento pojem, nezávislý od spôsobu, ako môže byť niečo dané v nazeraní, a aplikovaný na objekt osebe, je kategóriou. Čisto subjektívny charakter predstaveného ako rozmanitosť daná subjektu (pre zloženie a jeho syntetickú jednotu) osobitným spôsobom sa nazýva zmyslovosť a tento spôsob (nazerania daného a priori) sa nazýva zmyslová forma nazerania. S prostriedkami tejto formy a pomocou kategórií sú objekty chápané len ako veci v riši javov, a nie ako by mali byť osebe; bez všetkého nazerania by sa vôbec nerozpoznali, a teda boli by stále iba myslené; a ak sa iba čisto neabstrahovalo zo všetkého nazerania, prípadne sa ono úplne vylúčilo, potom by bolo nemožné garantovať objektívnu realitu kategórií (ktoré predstavujú vôbec niečo a nie sú iba prázdnyimi pojmami).

Možno sa Vám podarilo hneď na začiatku vyhnúť definovaniu zmyslovosti skrz receptivitu, t. j. spôsobu predstáv, ktoré sú v subjekte do tej miery, do akej je subjekt ovplyvnený objektmi. Možno to dokážete identifikovať skôr cez to, čo v poznaní konštituuje rydzy vzťah predstavy k subjektu, a teda jeho formu v tomto vzťahu k objektu nazerania, ktorá nám dovoľuje poznať objekt iba ako jav. Ale že toto subjektívno predstavuje len spôsob, akým je subjekt ovplyvnený predstavami, a v dôsledku toho nie je ničím viac ako iba receptivitou, ktorá je rydze určenie subjektu.

Inými slovami: zámerom tejto analýzy je objasniť to, že skúsenosť osebe je možná len prostredníctvom istých a priori syntetických princípov, to ale potom, keď sa tieto princípy skutočne prezentujú; preto, pridŕžajúc sa rozumu, by sa predtým malo správne a zrozumiteľne urobiť to, že pred ich ustanovením sa čo najkratším spôsobom pristúpi k veci. Možno spôsob, akým postupujem na svojich hodinách, na ktorých musím byť stručný, Vám môže nejako pomôcť.

Začínam definovaním skúsenosti skrz empirické poznanie. Poznanie je predstavou daného objektu ako takého skrz pojmy; je empirickým poznaním, ak je objekt daný v zmyslovej predstave (ktorá rovnako zahŕňa pocity a tie spojené s vedomím sú vnímaním); je to a priori poznanie, ak je objekt daný, ale nie v zmyslovej predstave (ktorá však nemôže byť tým menej zmyslová). Na poznanie sú potrebné dva spôsoby predstavovania: 1. nazeranie, prostredníctvom ktorého je objekt daný, 2. pojem, prostredníctvom ktorého je myslený. Z týchto dvoch druhov poznania je možné utvoriť poznatky a požadovať konanie: skladbou rozmanitosti v nazeraní, ktorá je daná syntetickou jednotou vedomia, ktorá je

vyjadrená pojmom. Pokiaľ skladba, buď skrz objekt, alebo skrz jeho predstavu, v nazeraní nemôže byť daná, ale môže byť len uskutočnená, tak spočíva na čistej spontaneite pochopenia pojmov objektov vôbec (v skladbe danej rozmanitosti). Ale keďže pojmy, ku ktorým nemôžu byť dané žiadne korešpondujúce objekty, nemôžu byť teda bez objektu pojмами (môžu byť ideami, skrz ktoré si vôbec nič nemyslím), a pre túto príčinu musí byť daná a priori rozmanitosť pre jednotlivé pojmy a priori, a pretože je toto dané a priori, musí to byť dané v nazeraní bez veci ako objektu, teda iba v čistej forme nazerania, ktorá je len subjektívna (priestor a čas); je to preto v súlade s iba zmyslovým nazeraním, ktorého syntézu, skrz predstavivosť podľa pravidla syntetickej jednoty vedomia, vyjadruje pojem; potom je pravidlo schematizmu pojmov rozumenia aplikované na vnímania (v ktorých sú objekty dané zmyslom prostredníctvom pocitov).

Uzatváram to s mojím narýchlo vytvoreným náčrtom a žiadam, aby ste neodkladali odpoveď na tento list pre zdržanie sa spôsobené možnými rozličnými prekážkami, ostanťte ku mne Vašimi myšlienkami vždy otvorený, kedykoľvek sa stretnete s ťažkosťami. S najväčšou úctou

Váš I. Kant.

Kráľovec 20. januára 1792

P. S.: Pripravený list okamžite dajte na poštu.

26. januára 1792

Drahý brat,

po návšteve pána Reimera, doručovateľa tohto listu, príbuzného Tvojej manželky, mojej drahej švagrinej, som sa nemohol zdržať odložiť bokom svoje nesmierne povinnosti (čo robím málokedy), aby som Ti poslal svoje pozdravy. Navzdory mojej zdanlivej ľahostajnosti, často a bratsky som na Teba myslel, a to nielen na čas, keď sme obaja stále nažive, ale i na obdobie po mojej smrti, ktorá nemôže byť ďaleko, keďže mám 68 rokov. Naše dve doteraz žijúce sestry, obe vdovy, staršia, ktorá má päť odrastených a (niektorých z nich) i zosobášených detí, sú mnou úplne zabezpečené, v prípade mladšej sestry skrz môj príspevok nemocnici sv. Georga, kde je pre ňu zabezpečené zaopatrenie. Teda povinnosťou odvdáčiť sa za naše požehnanie, ktorá sa od nás vyžaduje, tak ako nás učili naši rodičia, je neostať zanedbaný. Chcel by som Ťa poprosiť o novinky o našej rodine a jej situácii.

Prosím, pozdrav moju švagrinú.

S láskyplnosťou

Tvoj verný brat

I. Kant

Kráľovec 26. januára 1792

[505]

Od Johanna Heinricha Kanta

8. februára 1792

Drahý brat,

Tvoj list z 26. januára tohto roku som dostal prostredníctvom Reimersa 3. februára. Bol to pre mňa slávnostný deň, pretože v ten deň som ešte raz videl svojho brata a výraz jeho úprimných bratských pocitov ku mne, ktoré mi, pravdupovediac, urobili radosť: moja dobrá žena, aj keď sa osobne nepoznáte, Ťa úprimne ľúbi a váži si Ťa, zdieľa kompletne moje pocity; a naozaj živo opísala Tvoj list našim dobrým deťom, ktoré si Ťa rovnako vážia a ľúbia Ťa.

Tvoje láskavé ubezpečenie, pri ktorom si myslel i na mňa bratským spôsobom, premýšľajúc o svojom možnom odchode [na druhý svet, K. S.] – verím, že príde čo najneskôr – nás priviedlo k slzám. Ďakujem – ďakujem Ti srdečne, brat môj, za vyjasnenie Tvojej láskavosti. Nech moja oddaná žena i moje dobrosrdečné deti môžu zdieľať časť Tvojej šťasteny, ktorú si tak láskavo preniesol na nás, keď aj ja raz zomriem podľa pravdepodobnej zákonitosti a zanechám ich. Ver mi, že Ti želám dobrý dlhý život; – toto želanie je úprimné – nachádza sa živo v mojej duši.

Zdieľam radosť zo slávy, ktorú si získal ako filozof prvej veľkosti, ako tvorca nového filozofického systému; nech Ťa Boh nechá dokončiť Tvoju prácu a zažiť jej rozšírenie za hranice Nemecka, Rýnu a Pas de Calais. V 68-tom roku je už človek blízko konca – ale kedykoľvek prezerám lexikón učencov, nachádzam na všetkých stranách veľa spisovateľov, ktorí prekročili hranicu 80-ty a adoptoval som si za svoje, že vysoký vek sa potom zdá *caeteris paribus*, šťastným osudom mysliteľov, – i učencov a nádejam sa, že by mohol byť tento osud taký i u Teba brat môj; to, že sa cítiš slabo a choro, ešte neznamená, že sa mýlim vo svojej *hypotéze* – Fontennele bol taký od detstva a dožil sa takmer 90-tich rokov.

Ja, vo svojich 57-ich rokoch, bez váhania pri dobrom zdraví a v plnej životnej sile, si želám žiť ešte aspoň 15 až 20 rokov, aby moja rodina neostala v prípade mojej smrti úplne s prázdnyimi rukami. V poslednom roku som splatil všetky svoje dlhy, ktoré som ako rektor (vysokoškolský pedagóg, p. a.) v tom drahom-predrahom Mitau musel urobiť – a teraz si už môžem odložiť všetko, čo zostane z môjho platu pre moju ženu a deti.

Moja situácia nikdy nebola taká dobrá, aby som mohol niečo urobiť pre svoje nemajetné sestry, a preto Ti, môj brat, veľmi ďakujem, že si pre nich všetko urobil. Môj brat, chceš – a to je veľmi láskavé – poznať históriu mojej rodiny – tak tu je. Od roku 1775 som zosobášený s dobrým dievčaťom bez majetku, s ktorým som mal päť milovaných detí – môjho dobrého syna Eduarda, ktorý žil len rok. Štyri ďalšie ešte žijú a dávajú prísľub dlhého života a že budú veľmi dobrými

ľuďmi. Moja najstaršia dcéra Amalia Charlotte mala 15. januára 16 rokov: živé dievča, ktoré prahne po múdrosti; a horlivá čitateľka Minna bude mať 24. augusta 13 rokov – spája sa u nej tichá povaha s dobrými prirodzenými vlastnosťami a neúnavnou pracovitosťou.

Friedrich Willhelm – 27. novembra 11-ročný – poctivý a dobrej povahy – izraelita, v ktorom nie je žiadnej falše – istotne bude postupovať vo svojom živote poctivo⁴.

Henriette má 5. augusta 9 rokov, je plná života s tým najlepším srdcom.

Sám vyučujem tieto dobré deti; skúšal som získať nejakých dvoch dobrých učiteľov, ktorí by predstavovali zároveň dvoch súkromných tútorov, ale zlyhal som pri svojich pokusoch udržať ich – nanešťastie v Curlande nevyzerá nič horšie ako vzdelávanie mladých ľudí. Ľudia, ktorí sa nazývajú domácimi učiteľmi, sú veľmi často iba adeptmi – sľubujú zlaté hory a na konci sa ukazujú ako podvodníci, čo sa stalo aj mne.

Pokiaľ dožijem a Boh mi dá prostriedky, môj syn bude lekár – ale mal by študovať chirurgiu, a nie vyučiť sa zručnostiam v holičstve – pretože tá práca mu môže v jeho rodnej zemi zabezpečiť chlieb, zatiaľ čo pri teológii by to už bolo neisté, keďže veľa z nich tu čaká na vymenovanie – a tretina z nich zmiera v školskom prachu. Teta a strýko Richterovci odišli na večnosť. Boli mojimi dobrodincami a pestúnmi, blahorečím ich pamiatku – *Sitillis Terra levis* [nech im je ľahká zem, K. S.] – prosím pozdrav ich preživšieho syna, môjho synovca Leopolda, a rovnako srdečne moje dobré sestry rovnako s ich deťmi, moja žena i deti sa pridávajú k pozdravu. Akákoľvek novinka o ich prosperite ma poteší. Moja žena je nemenej hrdá, že si ju nechal pozdraviť v liste ako svoju švagrinu, objíma Ťa – a ešte raz Ti ďakuje za znamenitú „hospodárku“ *Hausmutter*, ktorú si jej poslal pred niekoľkými rokmi – táto kniha je jej encyklopédiou. Moje deti sa chcú udržať v pamäti svojho strýka – buď pripravený, že od nich dostaneš list, ktorého čítanie Ti však nezaberie priveľa času – bude kratší – odpusť mi moje táranie – moje srdce poháňa moje pero. A to isté srdce Ti hovorí – že som úprimne Tvoj,

Milujúci verný brat

J. H. Kant

Altrahden 8. februára 1792

⁴ V nemeckom originálnom texte je uvedené nasledujúce: „er wird gewis nie eine andere Lienie betreten als die gerade von einem Punkte zum andern“ (to doslovne preložené znamená, že „nevstúpi na inú trasu ako priamočiaru, t. j. z jedného bodu do druhého“, čo však vzhľadom na kontext jednoznačne odkazuje na jeho povahu ako poctivého, charakterného človeka) .

[507]

Christianovi Gottliebovi Sellemu

24. februára 1792

Veľactený,
veľavážený pán,

prešli takmer tri mesiace odvtedy, čo som prijal Váš dar, hlboko premyslený spis *De la Réalité et de l'idéalité* a neopätoval som túto veľkorysosť nijakým spôsobom. Príčinou isto nie je nedostatok úcty vo vzťahu k Vášmu uvažovaniu alebo pohrdanie Vašimi argumentmi smerujúcimi proti mne. Chcel by som publikovať odpoveď a chcel by som to mať hotové už doteraz, ale prerušili ma v tom navzájom sa pretínajúce prekážky a kvôli môjmu veku je pre mňa náročné poduľať sa nanovo sformulovať niť reflexie a pokračovať vo svojich plánoch, v ktorých sa vyskytujú neustále prekážky.

Nedávno však bol založený nový poriadok vecí, ktorý môže úplne prerušiť moje plány. Odkazujem tu na prekážku slobody nahlas premýšľať o tom, čo môže mať nepriamy vzťah k teológii. Tlak na učiteľov na akademickej pôde je oveľa väčší ako na iné typy učencov v tejto situácii a rozumná prezieravosť diktuje, že je potrebné na istý čas odložiť všetky spisy tohto druhu, minimálne dovtedy, kým sa nerozpadne hroziaci meteorit alebo sa neukáže, čo je zač – aj keď pri takej mierumilovnosti nebudete mať nedostatok oponentov, napr. z dogmatickej skupiny, z dôvodu ich odlišného štýlu, a pretože oni pripúšťajú empirizmus rovnako málo ako ja, aj keď oni na to isté útočia najprázdnejším a nekonzistentným spôsobom (tu neprijímajú empirizmus tak v častiach, ako ani v celku), zatiaľ čo naproti tomu Vaše vymedzené objasnenie pre tento princíp Vám prináša veľkú výhodu.

Preto Vás prosím, najdrahší pane, zbavte ma tohto záväzku alebo mi povoľte odložiť moju odpoveď na Vašu kritiku, pretože v súčasnosti by táto práca bola podľa všetkého stratou času.

S najväčšou úctou voči Vášmu talentu a rozmanitým zásluhám zostávam
Váš najoddanejší služobník

I. Kant

Kráľovec 24. februára 1792

Najctihodnejší pane,

robíte ku cti bežného politického zriadenia tak veľa, keď sa pýtate na jeho maximu, resp. požadujete dôsledok jej dodržiavania. Zdá sa, že to často podnecuje, dokonca donucuje vydať určité ustanovenie; aj keď celý tento vzťah nie je pritom nijako premyslený. Ale ľudstvo sa má predsa lepšie, ak režim dopustí dobré nedôslednosti! Takéto veci dokazujú minimálne to, že sa nechce iba úplne zlo; ale že sa chýbí iba v niektorých veciach.

Podme bližšie k našej otázke, nech sa tu rozpozna nejaká maxima, ktorá podlieha konečnému rozhodnutiu Villaumeovho prípadu, myšlienka, ktorá je v ňom jasne vyjadrená. Myšlienka je táto: súhlas cenzora s nejakou knihou je povolením všetkých princípov vyjadrených v tejto knihe; ale žiaden princíp nemôže byť povolený, ak jeho kontradikcia bola predtým povolená alebo verejne uznaná. Teda, čo je netolerovateľné, je tento výtláčok pred očami cenzora; taká kniha by mohla byť vytlačená za hranicami a potom importovaná ako akákoľvek iná kniha (okrem rúhačských a hanlivých kníh). Knihy z Lipska nepodliehajú žiadnej inšpekcii a nevyžadujú povolenie na predaj.

Pokiaľ ide o moju vlastnú situáciu, mám dôraznú zásadu držať sa v medziach zákona. Nikdy nebolo protiprávne publikovať za hranicami. Už som uvažoval nad tým, že by bolo nesprávne, ak by som vzal text, ktorý bol odmietnutý kráľovským cenzorom a napriek tomu ho publikoval za hranicami, len aby som nahneval cenzora (aj keď to nie je zakázané). Uvažoval som nad tým, že by to bol neprístojný a nedôstojný žartík – resp. by sa mi mohla prihodiť nejaká nezvyčajná skutočnosť. Ale to nie je môj prípad. Nikdy som nemal do činenia s lokálnymi cenzormi. Mal som niečo vytlačené len v *Berlinische Monatsschrift* v Berlíne Spenerom v 1791 a Maukom v Jene v 1792. Inak je potrebné povedať, že to urobil môj vydavateľ. „Prečo sme to takto urobili?“ je ďalšou otázkou; otázkou, pri ktorej nikto pravdepodobne nemá právo pýtať sa na legálnosť tejto činnosti.

Tak sa veci majú, najdrahší pane; a nemyslím si, že máte dôvod byť nespokojný s touto aktivitou alebo to vnímať ako čosi nelegálne či nespravodlivé.

Na uspokojenie všetkých zábran človeka, ako ste Vy, som predložil Váš excelentný spis lokálnemu cenzorovi bezprostredne po prijatí Vášho posledného listu. Spis nemohol vyjsť v marci, ale bude ozdobou aprílového čísla. Ak bude jeho obsah etický, postúpi sa členovi rady a radnému rady Hillmerovi. Poslal mi to o niekoľko dní neskôr so svojím povolením na tlač, ponúkajúc nasledujúce rozumné zdôvodnenie: „Po starostlivom prečítaní vnímam túto knihu, ako všetky

ďalšie Kantove práce, ako určenú a užitočnú iba pre mysliteľov, výskumníkov a učencov schopných kvalitného rozlišovania, ale nevnímam to ako určené a „požívateľné“ pre všetkých čitateľov.“

Nechcel by som byť zahanbený najmenšou nečestnosťou pri mužovi ako Vy. Aj keď ste si mysleli, že Váš spis bol už poslaný do Jeny, a ja som Vás nechal v tej viere, konal som – aj keď bol spis stále zhodou náhod ešte tu – v súlade s Vašimi želaniami. Bol poslaný do Jeny tretieho. Teraz už máte celý príbeh o tejto udalosti. Muži s veľkým renomé a učenosťou mi oznamujú svoje príspevky odvtedy [od ustanovenia cenzúry] skôr. Dúfam, že ani Vy nebudete premýšľať inak. Navyše očakávam Vaše jasné rozhodnutie: či budem mať možnosť v budúcnosti podávať Vaše eseje pre *Berlinische Monatsschrift* na kontrolu cenzorovi.

Samozrejme, rozumie sa, že rád presne vyplním Vaše túžby, akokoľvek by ste sa rozhodli.

Nech Vás prozreteľnosť posilní do budúcnosti pre vedy, osvetu a pre vynikajúce zlepšenie morálneho myslenia!

Biester

6. marca 1792

Najdrahší pán profesor,

dnes som mal to potešenie osobne spoznať pána Hartknocha. Vyjadril sa, že by ste mi mohli dovoliť v úvode môjho výberu Vašich kritických spisov uviesť, že kniha bola pripravená s Vašou vedomosťou. Všetko je veľmi dobré, ale stále nie som celkom uvoľnený. Toto je môj prvý počin pred verejnosťou a musím použiť všetku obozretnosť a pracovitosť pri prezentácii svojho vlastného úsilia ako učenca, ak má tento môj počin pre mňa dopadnúť dobre. Súhlasili by ste, aby som Vám poslal svoj rukopis, aby ste ho prebehli, alebo ak to nemôžem očakávať, mohli by ste požiadať o jeho kontrolu v mojom mene dvorného kazateľa Schultza? Pozná ma veľmi dobre a mal by mať záujem to pre mňa spraviť z dôvodu nášho priateľstva, a hlavne ak ho o to požiadate Vy.

Rád by som vedel, či súhlasíte s nasledujúcimi úvahami. Zdá sa mi, že by sa nemalo definovať nazeranie v „Transcendentálnej estetike“ ako predstava bezprostredne vzťahnutá na objekt alebo ako predstava, ktorá sa objavuje vtedy, keď je myseľ ovplyvnená objektom. Je to preto, lebo „Transcendentálna logika“ môže ukázať to, ako dospieť k objektívnym predstavám. Fakt, že je to čisté nazeranie, vylučuje takúto definíciu. Skutočne nevidím, kde som sa pomýlil, keď hovorím: nazeranie je celkom podmienená predstava so zreteľom na danú rozmanitosť. Týmto spôsobom sa pre mňa rovnako stáva jasným, prečo matematika ako veda závisí od konštruovania pojmov. Ani v algebre nedokážeme dokázať jej vety inak ako cez dôkladne podmienené predstavy. Myslím, že sa musíme taktiež starostlivo zaoberať rozlíšením subjektívnych a objektívnych aspektov zmyslovosti, aby sme mohli následne oveľa jasnejšie vidieť unikátnu funkciu kategórií, ktoré udeľujú objektivitu našim predstavám.

Po druhé, rozumiem celkom dobre tomu, že objekty zmyslového sveta musia byť podriadené princípom transcendentálnej súdnosti. Pre jasnejší pohľad podriadi sa empirické nazeranie pod schému kategórií: ukáže sa, že je to jediný spôsob, ako dosiahnuť objektivitu, pretože otázka, ako sa to deje, aby objekty museli zodpovedať oným a priori syntetickým propozíciám, je uzavretá. Pre objekty sú objekty len vo význame, že ich nazeranie je myslené ako podriadené syntetickému spojeniu schémy. Vidím napríklad platnosť analógie, ktorá uvádza, že niečo permanentné musí byť základom pre všetky javy, pretože nazeranie sa stáva objektívnym práve vtedy, keď vzťahujem schému substanciálnosti na empirické nazeranie. V dôsledku toho musí byť objekt osebe podriadený tomuto syntetickému spojeniu substancie a náhody. Ale keď

vystúpim k princípu celej tejto matérie, nájdem miesto, kde by som s potešením mohol získať viac jasnosti. Hovorím, že spojenie predstáv v pojme je odlišené od ich spojenia v súdoch v tom, že v druhom ide o zviazanie konania v objektívnej súvislosti, ale tak vzaté konanie, skrz ktoré niekto myslí objekt. Je to fakticky celkom odlišné, keď poviem „čierny muž“ alebo „muž je čierny“, a myslím si, že je chybné, ak sa niekto vyjadrí, že predstavy v pojme sú spojené v subjektívnej jednote vedomia, zatiaľ čo tie v súdoch sú spojené v objektívnu jednotu vedomia. Ale budem viac pracovať, aby som dokázal hlbšie preniknúť do podstaty tejto aktivity objektívneho vzťahu a formulovať o tom jasnejšiu ideu. Vo svojom poslednom liste som sa zmienil o tom bode ako o tom, ktorý je pre mňa neznámy, a Vaše mlčanie, drahý profesor, vytvára vo mne obavu, že som vyslovil v spojení s tým nejaký nezmysel. Čím dlhšie na ten problém myslím, tým ťažšie nachádzam nejaké vysvetlenie, prečo by moje obrátenie sa na Vás s prosbou o pokyny malo byť chybou, a preto Vás o to žiadam ešte raz.

Po tretie: postup *Kritiky praktického rozumu* je mimoriadne objasňujúci a znamenitý. Začína sa objektívnym praktickým princípom, ktorý čistý rozum, nezávisle od všetkej matérie vôle, musí uznať ako záväzný. Tento pôvodne problematický pojem získava nezvratnú objektívnu realitu prostredníctvom faktu morálneho zákona. Avšak priznávam, že aj keď prechod od syntetických princíпов transcendentálnej súdnosti k objektom zmyslového sveta (prostriedkami schémy) je mi celkom jasný, prechod od morálneho zákona prostredníctvom jeho vzoru jasný nie je. Chcel by som sa oslobodiť od tohto bremena, ak by ste mi mohli láskavo ukázať prázdnotu tejto otázky: Nemôže sa predstaviť morálny zákon ako prikazujúci niečo, čo by mohlo byť kontradiktické k jeho vzoru? Inými slovami, nemôžu tu byť aktivity, ktoré by mohli byť v rozpore s prírodným poriadkom, ale ktoré sú predsa predpísané morálnym zákonom? Je to iba problematická idea, ale má pravdu ako jej základ: striktná nevyhnutnosť kategorického imperatívu nie je žiadnym spôsobom odvodená z možnosti existencie prírodného poriadku. Ale mylil by som sa v tom, ak by som vyhlásil, že súhlas medzi nimi je náhodný.

Prosím, nebuďte urazený, drahý učiteľ, z dôvodu možného nedisciplinovaného tónu v mojom liste. Nevýslovne Vás milujem a vážim si Vás.

Ostávam srdcom i dušou

Váš Beck

[*Kantova poznámka pod čiarou*: Výraz „čierny človek“ znamená človek, ktorému je pojem jeho samotného podmienené daný v nazeraní čieroty. Ale „muž je čierny“ indikuje moju aktivitu podmienovania.]

18. júna 1792

Nedokážem skutočne správne pochopiť, prečo ste, môj vážený priateľ, trvali na predložení svojej práce komisii lokálneho cenzora. Vždy som však poslúchal Vaše želania a poslal som rukopis pánovi Hillmerovi. Odpovedal mi neskôr, na môj nemalý úžas, že: „keďže to patrí k biblickej teológii, on a jeho kolega Hermes to preskúmali spolu a druhý z nich tomu odmietol dať povolenie na tlač a s týmto jeho rozhodnutím nakoniec súhlasil i Hillmer.“ Písal som potom pánu Hermesovi a dostal som túto odpoveď. „Náboženský edikt je v tomto jeho vodidlo a zatiaľ to ďalej nemožno vyjasniť.“

Muselo to rozzúriť každého, že nejaký Hillmer a Hermes si myslia, že sú kvalifikovaní predpisovať svetu, či by mal alebo nemal čítať Kanta. – A to sa práve stalo; doposiaľ ešte neviem, čo sa bude diať ďalej. Ale dúfam v to, že sa mne a vedám v tomto štáte, ktorým som dlžný, podarí urobiť niečo proti tomu.

Žite dobre, ak môžete vydržať takýto úpadok našej literatúry bez rozrušenia!

Biester

Berlín 18. júna 1792

[520]

Jacobovi Sigismundovi Beckovi

3. júla 1792

Vzácny priateľ,

otázky, ktoré ste vzniesli, nie sú rozhodne opovrhnutiahodné, a preto sa nebránim odpovedať na Váš posledný list. Ale skôr boli iné úlohy, ktorým som sa venoval, a vo svojom veku nemôžem prerušiť svoje úvahy o jednom probléme problémami odlišného druhu, inak by som stratil niť, ktorú by som nebol schopný znova nájsť.

Rozdiel medzi spojením predstáv v pojme a spojením predstáv v súdoch – napríklad „čierny muž“ a „muž je čierny“ (inými slovami, „muž, ktorý je čierny“ a „muž je čierny“) –, myslím si, leží v tomto: v prvom prípade sa pojem chápe ako určujúci, v druhom prípade sa myslí aktivita môjho určenia tohto pojmu. Preto máte celkom pravdu v tom, čo hovoríte, že v zlúčenom pojme by jednota vedomia mala byť uznaná ako subjektívne daná, zatiaľ čo v zlúčení pojmov by mala byť jednota vedomia uznaná ako objektívne vytvorená; to znamená, že v prvom prípade je muž iba myslený ako čierny (problematicky predstavený), v druhom prípade je ako čierny uznaný. Z tohto dôvodu sa tu vynára otázka, či môžem povedať: tento čierny muž (ktorý je čierny v istom čase) je biely (teda je biely, bledý v inom čase) bez protirečenia. Odpovedám nie; pre tento súd pretrváva pojem čierneho súbežne s pojmom ne-čierneho, pretože subjekt je myslený ako podmienený v uvažovaní k prvému. V dôsledku toho, pokiaľ by subjekt bol oboma, čiernym a ne-čiernym v jednom, súdy by si protirečili. Na druhej strane môžem o tom istom človeku povedať, že „je čierny“ a rovnako „práve tento muž nie je čierny“ (konkrétne v inom čase, keď bol bledý), pretože sa v oboch súdoch indikuje len aktivita podmieneného, ktorá je tu závislá od skúsenostných a časových podmienok. Viac o tom nájdete v diskusii o princípe kontradikcie v mojej *Kritike čistého rozumu*.

Čo sa týka Vašej definície nazerania ako všeobecne platnej určujúcej predstavy s ohľadom na danú rozmanitosť, nemám, čo by som viac dodal, okrem tohto: všeobecné určenie tu musí byť chápané ako objektívne, nie iba ako existujúce v subjekte (keďže je pre nás nemožné poznať všetky určenia objektov empirického nazerania), definícia tak potom nehovorí nič viac len to, že nazeranie je predstavou partikulárne daného. Keďže nám nemôže byť daný žiaden všeobecný vzťah – no vzťah rôznorodo daného musíme vytvoriť sami, potom však vzťah, ak má súhlasť s objektom, nemôže byť ničím náhodným, a preto nemusí byť síce *a priori* dané to, čo sa vzťahuje, ale forma, s ktorou vytvárajú vzťah rôznorodo dané objekty. Táto forma je potom iba subjektívnym (zmyslovým) aspektom nazerania, ktorý

je vlastne a priori, ale nie je myslený (ide len o rýdzu skladbu ako konanie, ktoré je produktom myslenia), ale musí nám byť daný (priestor a čas) a konzekventne musí byť jednotlivou predstavou, a nie pojmom (*repraesentatio communis* [všeobecná predstava, K. S.]). Nezdá sa mi to ako príliš dobrá myšlienka stráviť čas nad najnepatrnejšou analýzou elementárnych predstáv, keďže v nasledujúcej diskusii sa dôkladne vyjasňujú skrz ich použitie.

Čo sa týka otázky: môžu neexistovať konania nekompatibilné s existenciou prírodného poriadku, no ktoré predpisuje morálny zákon? Odpovedám – iste! Ak máte na mysli určujúci poriadok prírody, ako napríklad ten v súčasnom svete. Dvoran napríklad musí uznať ako povinnosť vždy byť pravdovravný, pretože keby klamal, nemohol by ostať dvoranom príliš dlho. Ale v tomto vzore je len forma prírodného poriadku vo všeobecnosti, t. j. spojitosť konaní ako udalostí v súlade s morálnymi zákonmi, rovnako tiež v súlade s prírodnými zákonmi, ale len pokiaľ ide o ich všeobecnosť, ktorej sa nijakým spôsobom netýkajú špeciálne zákony nejakej partikulárnej prírody.

Musím však končiť. – Budem šťastný, keď mi pošlete svoj rukopis. Mal by som ho prejsť spoločne s dvorným kazateľom Schultzom. – Prosím, poďakujte profesorovi Jacobovi za jeho zásielku a prejavenu úctu v jeho liste a rovnako magistrovi Hoffbauerovi za to, že mi poslal svoju analýzu. Povedzte im obom, že mi bolo ctou odpovedať na ich listy a nech majú skutočne šťastný život.

Ostávam

Váš I. Kant

Kráľovec 3. júla 1792

Preklady vznikli pod vedením prof. dr hab. Mirosława Źelazneho v rámci študentskej mobility Erasmus+ na Univerzite Mikuláša Kopernika v Toruni.

Preklady sú výstupom riešenia projektu VEGA 1/0238/15 *Kantove idey rozumu a súčasný svet*.